

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

موسسه آموزش عالی کوثر

هفتمین جشنواره رشد (کتابخانه ای)

موضوع تحقیق

اهداف و فواید دعا از نظر قرآن و احادیث

استاد راهنما

ام البنین فیروزی

پژوهشگران

زهرا حسینی، آمنه الله یاری، فریده اسداللهی، لیلا رشیدی

زمستان ۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

توجه به دعا و فرهنگ نیایش و نقش آن در زندگی انسان ها و لزوم رابطه باخدای منان و نیایش با او امری انکار ناپذیر است . مقوله ی دعا یک امر اعتقادی بوده و ریشه در فطرت انسانی دارد . از این رو، ضرورت فردی ،اجتماعی و اعتقادی ایجاب می کند این مسئله،مورد اهتمام و توجه تمام قرار گیرد . از این رو به علت عدم آشنایی بسیاری از مسلمانان با اهمیت دعا وآثارش این موضوع را انتخاب نمودم تا بدین وسیله برخی از اهمیت های دعا را بشناسانم.. دراین تحقیق سعی شده است که به این سوالات پاسخ داده شود :۱-دعا چه اهمیت و ضرورتی می تواند داشته باشد؟۲-دعا چه اثراتی می تواند در زندگی افراد داشته باشد ؟ این تحقیق از ابزار کتابخانه ای همراه با روش توصیفی وتبیین به همراه تجزیه و تحلیل استفاده شده است .

کلیدواژه ها:دعا،اهمیت،ضرورت،نیایش.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
کلیات تحقیق.....	۲
۱-تعریف و تبیین.....	۳
۳-اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۳
۴-اهداف تحقیق.....	۳
۵-سوالات تحقیق.....	۳
۶-فرضیه تحقیق.....	۳
۷-روش تحقیق.....	۴
فصل اول دعا و مبانی آن.....	۵
دعادر لغت و اصطلاح.....	۷
حقیقت دعا.....	۷
انواع دعا.....	۷
اثر دعا.....	۷
۱-برآورده شدن خواسته ها.....	۷
۲-بخشودگی گناه.....	۷
۳-سکون و آرامش.....	۸
۴-ثمره و اجر معنوی دعا.....	۸
فواید دعا از سخنان ائمه معصومین.....	۸
فصل دوم اهمیت دعا در قرآن و احادیث.....	۹
اهمیت دعا.....	۱۰
۱-اهمیت دعا در قرآن و روایات.....	۱۱
اهمیت دعا از نظر قرآن.....	۱۱

اهمیت دعا در کلام معصومین - علیهم السلام	۱۲
۲- ضرورت دعا در قرآن و روایات	۱۲
فصل سوم آداب و شرایط دعا	۱۴
آداب قبل از دعا	۱۶
۱- اجتناب از تعدی	۱۶
۲- تأدیه مظالم و حق الناس	۱۷
۳- توبه و استغفار از گناهان	۱۷
۴- طهارت ظاهر و باطن	۱۸
۵- صدقه دادن	۱۸
۶- استفاده از انگشتر عقیق یا فیروزه	۱۹
آداب هنگام دعا	۱۹
۱- انتخاب زمان و مکان شریف	۱۹
۲- رو به قبله بودن	۱۹
۳- بسم الله گفتن در آغاز دعا	۲۰
۴- تمجید خداوند	۲۰
۵- صلوات بر حضرت محمد (صل الله علیه و اله و سلم) و خاندانش	۲۰
۶- توسل و توجه به معصومین (علیهم السلام)	۲۱
۷- حضور قلب و توجه کامل	۲۱
۸- امید به فضل و رحمت حق	۲۱
۹- نیایش پنهانی و آهسته	۲۲
۱۰- اصرار دعا	۲۳
۱۱- خواندن خدا با اسماء حسنی و نام اعظمش	۲۳
آداب پس از دعا	۲۴
آداب در حال استجابت	۲۴

اسماء حسنی همین است؛ چرا که روایات دیگری نیز داریم که در آن ها شماره ی بیشتری برای اسماء حسنی بیان شده و علاوه نام های خدای عز و جل - بیش از آن چه در قرآن و روایات آمده، در دعا‌های ماثوره دیده می شود مانند دعای مشلول، جوشن کبیر، و امثال این ها^۱.

در برخی از روایات هم آمده است که مراد از اسماء حسنی ائمه (علیهم السلام) می باشند .

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «نَحْنُ وَ اللَّهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى الَّتِي لَا يُقْبَلُ اللَّهُ مِنْ الْعِبَادِ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا؛ سوگند به خدا ماییم آن نام های نیکو که خدا عملی را از بندگان نپذیرد مگر آن که با معرفت ما باشد.»

آداب پس از دعا

آداب در حال استجابت

۱- مداومت در دعا

پس از اجابت دعا، باز هم باید در دعا مداومت داشته، حال انسان بهتر از پیش باشد، چه آن که ترک دعا بعد از اجابت جفا است، و مداومتش یک نوع وفا است، بلکه سزاوار آن است که بعد از اجابت مدح و ثنای پروردگار را مکرر فرموده دعا‌های بیشتری بخواند.^۲

۲- مخفی نگه داشتن استجابت دعا و مکاشفه

بنده ی دانا و تربیت یافته باید استجابت دعا و مکاشفاتش را پوشیده داشته، ندا‌های خود نمایی، و نعره های کشف و شهود که از حلقوم افرادی نیم پخته و بی خبر به گوش می رسد، از وی شنیده نشود، چه آن که گفته اند: «آن را که خبر شد، خبری باز نیامد».

مراعات این موضوع، بی اندازه اهمیت دارد زیرا که اعمال و عبادات، در اثر رعایت این نکته محفوظ خواهد ماند به خلاف آن که اگر خودنمایی، و افشا کند، علاوه بر نابود ساختن عمل، وارد در ریا و عجب شده، به جای ثواب گناه اندوخته می کند.^۴

آداب عدم اجابت دعا

^۱ محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ص ۲۵۴.

^۲ محمد بن یعقوب کلینی، کافی، ص ۱۴۴.

^۳ ابراهیم غفاری آیین نیایش، ص ۲۳۳.

^۴ ابراهیم غفاری، آیین نیایش ص ۱۲۷ و ۱۲۸.

اگر دعا به اجابت نرسد نیز باید آداب و نکاتی را رعایت نماییم. از جمله:

۱- مأیوس نشدن از رحمت خداوند

اگر دعایمان مستجاب نشد از رحمت خدا مأیوس نشویم، زیرا به اجابت نرسیدن دعا ممکن است به سبب گناهانمان باشد که مانع اجابت است، پس با توبه و پاکی نفس در صدد رفع آن موانع باشیم.^۱

۲- عدم ترک دعا

تلاوت دعا و مسئلت از خداوند در (سراء و ضراء) کاری لازم است، زیرا که مجرد «دعا خواندن» و ابراز مذلت و ناداری، در پیشگاه باری تعالی، از ویژگی های بندگی و موجب تقرب می باشد، بلکه بندگی و عبودیت حقیقی به حد کمال نخواهد رسید، مگر با ممارست در «دعا» و در صورت غفلت و اعراض از آن، نتیجتاً انسان از خدا دور و محجور خواهد شد.^۲

۳- رضا به تقدیر الهی

راضی به تقدیر الهی باشیم تا همان رضایمان باعث اجابت دعا گردد.

در مناجات امام سجاد (علیه السلام) است: «... وَ لَا أَيْسَأُ مِنْ إِجَابَتِكَ لِي وَ إِن أَبْطَأْتُ عَنِّي، فِي سَرَاءٍ كُنْتُ أَوْ ضَرَاءٍ، أَوْ شِدَّةٍ أَوْ رَخَاءٍ، أَوْ عَافِيَةٍ أَوْ بَلَاءٍ، أَوْ بُؤْسٍ أَوْ نِعْمَائٍ، أَوْ جِدَّةٍ أَوْ لَوَاءٍ، أَوْ فَقْرٍ أَوْ غِنَاءٍ...»^۳ مرا ناامید از اجابت خود قرار مده هرچند که آن اجابت را برای من به تاخیر اندازی که در راحتی باشم یا گرفتاری، در سختی باشم یا فراغت، در عافیت باشم یا بلاء، در نعمت باشم یا نعمت و رفاه، در فراوانی باشم یا محنت، در تهیدستی باشم یا توانگری و خلاصه در تمام این حالات ناامید از اجابت دعایم نباشم...».

این موضوع بسیار روشن است که ما علم به غیب و آینده نداریم و هم صلاح و خیر خود را کاملاً نمی دانیم لذا بسیار شده که امری را طلب کرده چون به عواقب آن می رسیم نادم می شویم و بر این نکته قول خداوند متعال صراحت دارد: «عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^۴ بسا چیزی را خوش نمی دارید و آن برای شما خوب است و بسا چیزی را دوست می دارید و آن برای شما بد است و خدا می داند و شما نمی دانی . «

^۱ -ابراهیم غفاری آیین نیایش، ص ۲۰۶.

^۲ -همان، ص ۳۸.

^۳ -صحیفه سجادیه، دعای ۲۱.

^۴ -سوره بقره (۲)، آیه ۲۱۶.

نتیجه گیری

دعا به معنای خواستن ، خواندن و به یاری طلبیدن است. بابرسی دعا در آیات و روایات مشاهده می شود که دعا از اهمیت و فضیلت ویژه ای برخوردار است، در نظر گرفتن این مقدار اهمیت و فضیلت بر امر دعا، بیانگر این مطلب است، که بندگان خداوند باید همواره در همه حال اهل دعا و نیایش باشند و هیچ گاه خود را بی نیاز از دعا و طلب حاجت از درگاه الهی ندانند.

زمانی که در مقام طلب و درخواست از پروردگار قرار می گیریم باید سعی نماییم خود را به حال کسانی نزدیک نماییم که خدا را می خوانند و از او درخواست می نمایند، زیرا برای اینکه او را لایق عبادت و نیایش می دانند، چرا که با این روش می توان به کمال واقعی دست پیدا کرد.

بهترین و زیباترین نوع دعا کردن آن است که داعی، کمال و نهایت ادب را در برابر کسی که از او درخواست و طلب می نماید رعایت کرده و با اظهار درماندگی و بیان اوصاف و اسماء پروردگار، طلب ننمودن چیز ناشدنی و تجاوز نکردن از دانسته های خود حاجت خود را به اجابت نزدیک نماید. زیرا دعا روشی است که تمام اولیاء دین، ائمه اطهار و با تاسی از آن ها علما و بزرگان آن را سر لوحه کار خود قرار داده اند.

فهرست منابع

*قرآن کریم

* نهج البلاغه

- ۱- ابن منظور، لسان العرب، بیروت: دار احیاء، ۱۴۰۵ ق، ج ۱۴.
- ۲- انصاریان، حسین، شرح دعای کمیل، ویرایش محمد جوتد صابریان، تهران: دارالعرفان، ۱۳۸۲ ش.
- ۳- جوادى آملی، حکمت عبادت، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۸ ش، چ ۵.
- ۴- جاهد، رضا، گنج های معنوی، مشهد: سنبله، ۱۳۹۱ ش، چ ۱۱.
- ۵- حر عاملی، محمد بن حسین، وسائل الشیعه، تهران: مکتبه اسلامیة، ج ۷، بی تا.
- ۶- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش، ج ۷.
- ۷- شریف الرضی، محمد بن حسین (گرد آورنده)، نهج البلاغه، قم: انتشارات هجرت، ۱۴۱۴ ق.
- ۸- صحیفه سجادیه، ترجمه احمد فهری، ج ۱، تهران: سبحان، ۱۳۸۵ ش.
- ۹- طبرسی، حسن، مکارم الاخلاق، ابراهیم میر باقری (مترجم)، قم: شریف الرضی، بی تا، ج ۲.
- ۱۰- طباطبائی ۷ محمد حسین، تفسیر المیزان، مترجم محمد باقر موسوی، قم: جامعه مدرسین، ج ۲، ۱۴۷۱ ق.
- ۱۱- غفاری، ابراهیم، آیین نیایش، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
- ۱۲- کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: انتشارات اسلامیة، ۱۴۰۷ ق.
- ۱۳- کاشفی، محمد رضا، دعا و توسل، قم: دفتر نشر معارف، چ ۲، ۱۳۸۸ ش.
- ۱۴- فیض کاشانی، محسن، محجه البیضاء، ج ۲، چ ۳، قم: مؤسسه نشر اسلامی، بی تا.
- ۱۵- ممدوحی کرمانشاهی، حسن، نیایش از دیدگاه عقل و نقل، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ج ۱۳۸۹، ۱۳۸۹ ش.
- ۱۶- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران: اسلامیة، ج ۹۰، بی تا.
- ۱۷- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، حمید رضا شیخی (مترجم)، ج ۴، چ ۷، قم: انتشارات دارالحديث، ۱۳۸۶ ش.

۱۸- مشکینی، علی، مصباح المنیر، قم: لهادی، ج ۱۳۷۰، ۲ش.

۲۰- یوسفی رامندی نعمت الله، آوای دل، قم: گنج معرفت، چ ۱، ۱۳۹۰ش.

۲۱- یوسفی جمکرانی، محمد، کلید مشکلات، قم: خورشید هدایت، چ ۲، ۱۳۸۹ش.